№ 79 — ՔՍԱՆ ԵՒ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1884

ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Տարեկան գինն է 10 ռուբլի։ վեց ամսուանը՝ 5 ռ., երեք ամսուանը՝ 3 ռ., ամիսը 1 ռ.։ Առանձին համարներով իւրաքանչիւրը 5 կոպէկ։

Խմբագրատունը բաց է ամէն օր բացի կիւրակէ եւ տօն օրերից առաւօտեան 11—2 ժամը կէսօրից յետ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի խմբագրութեան հետեւեալ հասցէով.— Въ ред. газеты «Мегу Айастани», въ Тифлисъ, կամ Redaction de «Meghou Haïastani», à Tiflis (Caucase).

Խմբագրութեանս ուղղած թէ յօդուածները եւ թէ նամակները պէտք է պարզ գրուած լինին գրողի ստորագրութեամբ եւ հասցէով։ Խմբագրութիւնը կարող է փոփոխել, ուղղել եւ կրճատել յօդուածները։ Խմբագրութիւնը իւր վերայ չէ առնում յետ ուղարկել յօդուածները եւ պահում է երկու ամիս մինչեւ ցպահանջ։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են ամէն մի բառին 2 կոպ։ Յայտարարութիւնները ընդունվում են հայերէն եւ օտար լեզուներով։ Յայտարարութիւնները ընդունվում են խմբագրատանը, «Կովկաս» հիւրանոցի տակ պ. Տէր-Յովակիմեանի ծխախոտի խանութում եւ պ. Շահվերդեանի պավիլիօնում։

«ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ»
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼՈՒՄ.

Երկու տարի շարունակ պարապելով տ. Ս. Բաբայեանցի «Մանկական Պարտիզում»՝ պարտիզպանուհւոյ պաշտօնով, հոգեւոր իշխանութեան թոյլտուութեամբ, հոկտեմբերի 1-ից բանում եմ «Մանկական Պարտէզ» Ալէքսանդրօպօլում 4—6 տարեկան երեխաների համար, երկու տարուան դասընթացով: Ցանկացողները իրանց մանուկներին Մանկական պարտէզ յանձնելու՝ պայմանների մասին կարող են տեղեկանալ պ. Մակար Տէր-Սարգսեանից իւր տան մէջ ամեն օր, բացի տօն օրերից ճաշից յետոյ 4—6 ժամը:

Տիկին Նատալիա Տէր-Մարտիրոսեանց.

Խմբագրութիւնս խնդրում է այն բաժանորդներից, որոնք դեռ ևս չեն վճարած լրագրիս տարեկան բաժանորդագինը, շտապեն փութով հասցնել այն խմբագրութեանս:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.

Մի ակնարկ կրօնի վերայ։—Հայր Սարգսեանի յոբելեանը։
Ներքին Տեսութիւն. — — Թղթակցութիւններ Նոր-Նախիջևանից և Բօղաթից։
Քաղաքական։ — Քաղաքական լուրեր՝
Մանր լուրեր։
Յայտարարութիւններ։
Բանասիրական.—Եթիմ Լօռեցի։

ԹԻՖԼԻՍ, 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1884 Թ.

—

ՄԻ ԱԿՆԱՐԿ ԿՐՕՆԻ ՎԵՐԱՅ.

II

Հեթանոսութեան ժամանակ հին դարերում յոյները քաղաքականապէս, բարոյապէս և մտաւորապէս ամենից զարգացած ազգն էին— նոցա գրականութիւնն ամենահարուստն է ամեն կողմից և նոցա պատմութիւնը, մարդկային ազգի զարգացման պատմութեան մէջ, ամենապատուաւոր տեղն է բռնում: Հին յոյները գիտութեանց և արհեստից մէջ իրանց հաւասարը չունեցան: Այս երևելի ազգը հին դարերում քաղաքականապէս բաժանեալ էր բազմաթիւ մանր պետութիւններ թէ՛ բուն Յունաստանի ու կղզիների վերայ և թէ՛ Էգէեան, Միջերկրական, Մարմարա ու Սև ծովերի ափերում, ուր նոքա բազմաթիւ գաղթական քաղաքներ ունէին: Գրեթէ իւրաքանչիւր նշանաւոր քաղաք, իւր գաւառակով, կազմում էր մի առանձին պետութիւն: Սոցա յարաբերութիւնքը մեծ մասամբ թշնամական էր և շատ անգամ նոցա մէջ արիւնահեղ պատերազմներ էին լինում, որոնք ցոյց էին տալիս նոցա անհաշտ թշնամութիւնն ու ատելութիւնը միմեանց դէմ: Այդ տէրութիւններից շատերը մինչև անգամ իրանց վարչական կազմակերպութեամբ իրարից տարբերվում էին, բացի սրանից ցեղական թշնամութիւն մէջերը կար և խօսում էին զանազան բարբառներով:

Հին յոյների մասերը այս կենդրոնախոյս ուժերի զօրութեամբ, պէտք է խորթանային իրանց ընդհանուր հայրենիքից և ազգային կապը նոցա մէջ բնականաբար պիտի քայքայվէր բոլորովին և նոքա կամ խառնվէին (գաղթականք) օտար ազգերի հետ, կամ գոնէ կազմվէին առանձին ազգութիւնք, ձուլված յունականից և տեղականից. բայց ոչ. այս տեղի չունեցաւ և ցրուած յոյն ազգի մասերի կապը չը խզվեցաւ, չը նայելով այնքան քաղաքական արգելքներին: Եւ այդ ազգայնութեան գլխաւոր կապերիցն էր հին յոյների կրօնն, որ մի էր և այնքան մեծ էր դորա ոյժն, որ ամեն քաղաքական խանգարիչ խոչընդոտներին յաղթելով պահպանեց յոյն ազգի մասերի միութիւնը: Հին յոյների կրօնն և ցեղաբանութիւնն ամենուրեք մէկ էր. նոքա ունէին սրբատեղիք բուն Յունաստանում, որ բոլոր յոյների համար պաշտելի էին և միայն յոյներին յատուկ սրբութիւնք էին համարվում: Քաղաքագէտ, հեռատես և իմաստուն (հաւանական է, որ քուրմերն լինէին սոքա) անձինք, անշուշտ տեսնելով յոյն ազգի ցեղեր ու քաղաքականապէս շատ պետութիւնք բաժանվելը—նոցա մէջ ազգային միութեան կապը պահպանելու համար, այդ սրբութեանց առանձին նշանակութիւն տուին, որ և ազգի մասերի մէջ ապագայում քանի գնաց աւելի և աւելի ամրացաւ:

Այսպիսի սրբազան հաստատութիւնք էին Պատգամախօսներն (մանաւանդ Դելֆիի տաճարն և սորա պատգամախօսը) սրբազան Խաղերը (մանաւանդ Օլիմպիականը), որոնց մասնակցելու միայն յոյներն ունէին իրաւունք: Աշխարհի ամեն ծայրերը ցրուած յոյները, իրարից արտաքին կերպարանքով, բարբառով, կեանքով տարբեր, իրանց զաւակներ էին համարում այն ազգին, որոյ սրբութիւնքն էին վերոյիշեալ հաստատութիւնքը: Երբ չորս տարին մի անգամ ամեն տեղերից Օլիմպիական խաղերը յաճախող յոյները, միմեանց տեսնում էին իրանց սրբատեղիքում, յիշում էին, որ մի ազգի անդամ են, եղբարք են: Իրանց դժբաղդութեանց կամ բաղդաւորութեան ժամանակ յիշում էին իրանց սրբութիւնքը, օգնութիւն հայցելու համար դժբաղդութեան ժամանակ և երախտագիտութիւն յայտնելու բաղդաւորութեան ժամանակ, որ նոցա շնորհք էին համարում: Կրօնն իւր սրբավայրերով ամեն ազգերի մէջ միշտ իբրև ազգայնութեան պահպանող և ազգի մասերը կապող տարր մեծ նշանակութիւն ունեցել է:

Մի՞թէ մեր կռապաշտ հայոց ժամանակ մօտ 400 մանր տէրութիւնք (նախարարութիւնք) բաժանված Հայաստանի բնակիչների գլխաւոր կապերից մէկն էլ կրօնը չէ՞ եղել, ո՞ր հայ թագաւորը կամ նախարարը զգաստութեան մայր և հայոց աշխարհի պաշտպան Անահտից կեանք, առողջութիւն և ողորմութիւն խնդրած չէ, զոհերով և թանգագին ընծաներով նրան շահելու աշխատած չէ: Անի, Երիզա, Թիլ աւան և այլն—սոքա մի մի սրբավայրեր են եղած, որոնց շուրջ պատած է Հին-Հայերի բարոյական կեանքը, նոքա են բարոյապէս կապել կաշկանդել իբրև մի ազգի անդամք կռապաշտ հայերին, որոնք բազմաթիւ ցեղեր և մանր, գրեթէ միմեանցից անկախ նախարարութիւնք բաժանած են եղել— և երբեմն միայն բռնի և զօրեղ թագաւորների ուժով իսկապէս իբրև քաղաքական մի մարմին հանդէս են եկած:

Այսպէս կրօնն իւր սրբավայրերով մեծ նշանակութիւն ունեցել է ազգերի մտաւոր և բարոյական կեանքի մէջ և եղել է գլխաւոր կապերից մէկը ազգի մասերի մէջ: Նոյնն է և այժմ և կը լինի միշտ — միայն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵԹԻՄ ԼՕՌԵՑԻ

ԵՂԲՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻԿ.

—

XVIII

Իր սիրելի ընկեր Սիսօի նամակը կարդալուց եդը Եթիմը մի քանի նմուտ միտք արաւ, չափից ու ձևից ու էս ջուզարը զրգից էն գեղացու հետ Սիսօին։

«Ի 5 Նոյեմբ. 18** Թ. Թիֆլիզ.

Սիրելի եղբայր

Սիսօ ջան.

Քու մարգարտաշար նամակը ստացայ մեր գեղացի Ղօխանց Աթօի ձեռքով, շատ շնորհակալ եմ, որ քո պանդուխտ եղբօրը մինչ ցայսօր չես մոռացել, արդարև քո նամակը մեծ նշանակութիւն ունի ինձ պէս մէկ պանդուխտ երիտասարդի համար, որ զուրկ թէ իւր հայրենիքից, թէ իւր բարեկամներից ու թէ իւր սիրելի ծնողից. Վերջապէս ես շատ բաղդաւոր եմ, որ թէ և մենք ահա մօտ 5 տարի է միմեանցից հեռացել ենք, բայց դեռ մեր մէջ մանկութիւնից արմատացած մեր եղբայրական սէրը դեռ չի անհետացել. դեռ այն սէրը՝ մղում է մեր սրտերումը, դեռ նորա հետքերը չեն անհետացել մեր կրծքի տախտակներից. Երևակայիր, թէ որքան պէտք է ուրախացած լինէի քո նամակի ստանալովը, որ սատանայուն պէս, երբ իմացայ թէ քո գրած է աչքերս արտասուքով լցուեցին. այնքանը կ'ասեմ—այն ուրախութիւնը ինչ որ ես զգացի իմ թոյլ գրչի կարողութիւնից վեր է այս տեղից եդ արտայայտել քեզ...

Ես բաղդաւոր եմ, որ ընկայ այսպիսի տեղ, վերջապէս եթէ ոչ բոլորովին, գոնէ կարող եմ համարձակօրէն ասել, որ այժմ փոքր ինչ հասել եմ իմ նպատակին. ի հարկէ փոքր առ փոքր առաջ կ'երթանք.

Ինչպէս տեսնում եմ դու նոր ես նկատում, որ այդ տեղի քահանաները վարդապետի խաղից անց են կացել, ուրեմն իմ համոզմունքը սխալ չի եղած, բայց գիտենաս որ այդպիսի քահանաների պատճառն նոյն իսկ մենք՝ հայ ժողովրդականքս ենք. աչքներուս փակած հէնց ում համար ըլում ա ընդրում ենք մեր հոգևոր կառավարութեանից քահանայ ձեռնադրել, բայց չենք հարցնում թէ մեր մատնացոյց արած քահանացուն արդեօք արժանի է այդ սուրբ կոչմանը, կարող է արդեօք տանել այն ծանր լուծը, որ սուրբ հեղինակըն դրել է դրանց վերայ՝—դուք էք ադ երկրի, իբէ աղն անհամեսցի ինչ համեմեսցի. Մենք այնպէս կարծում ենք իբրև բարութիւն ենք գործում, բայց դժբաղդաբար մեր այդ սխալ կարծիքով հոր ենք փորում մեր հայ ազգի ոտքերի տակ և պատճառ ենք լինում նորա անդուռ խորասուզմանը. Ինչպէս ասած է ուզում ինք ունքը շինել, տալիս ինք աչքը ոչնչացնում. Ինչու մենք չենք ընտրում այնպիսիներին, որ լինին հոգևոր և մարմնաւոր բժիշկներ, երկրագործներ և ուսուցիչներ. Ի զուր չէր ասում Ղօխի բիձին «գնացին հին մարդիկը, գնաց աշխարհն սէր ու միաբանութիւնը» արդարև վերացաւ աշխարհիցս սէր և միաբանութիւնը, ուր են Վարդան Մամիկոնեանը և էրէց Ղևոնդը...

Եթէ մենք ներկաս և անցեալն միմեանց հետ համեմատենք, մեզ շատ սարեր և ձորեր կը պատահին, գնաց այն դարը որ քաջն Վարդանն, էրէց Ղևոնդն իրանց հաւատակից եղբայրների համար անձնուրաց յետ դրած քաջութեամբ մարտնչում էին այն Մարզպանի հետ, որ իւր բարկութիւնից—«մերթ ցանթեր և գալարեր իբրև օձ թունաւոր, մերթ պարզէր գոչէր իբրև զառիւծ զայրացեալ. գլորէր և տապալէր երկիզմի մօտք. զխորհուրդս կամացն կամէր կատարել» (Բաղի վախտ եղու ունեցող օձի պէս թքնում էր կուտայ կուտայ զալի, բաղի փօխտ էլ կաղնում կատաղած առիւծի պէս գոռում և իր կամքը կատարելու համար մօքի հետ կռիվս տալով ճլմկոտալ դէս ու դէն էր վազվզում). Այսպիսի կատաղած մարզպան տուած տանջանքները տանում էին համբերութեամբ քաջալերուելով միայն այս խօսքերով՝ «քաջութեամբ միայն մնացուք զանուն և զոգիս և եթ ժառանգեսցուք...» (քաջութեամբ մեռնինք, անուն և հոգի ժառանգենք). Եւ ահա այդ միաբանութեան համար էր, որ քաղցրախօս Եղիշէն իւր կողմից ասում է՝—«Սուրբ սպանողացն ըթեցան և նոցա պարանոցքն ոչ ձանձրացան...

Ո՛հ, Սիսօ ջան, շատ չեմ ասում իցէ մենք, խօսքս այստեղ ընդհանրացնում եմ, ունենանք Վարդանի, էրէց Ղևոնդի 1/100 չափ սէր դէպի միմեանց, դէպի մեր եկեղեցին, հաւատացնում եմ քեզ, որ մենք այն ժամանակ բաղդաւոր կը լինենք, այն ժամանակ շնորհիւ մեր քահանաների մեր ապագայ սերունդներն կաչքաբացուին և այնուհետև ոչխարի պէս չեն կաղնի կօլխտ եաստուլների առաջին և հարիւրաւոր մարակների հարուածներ կրիր...է... բան չը կայ, Աստուած ողորմած է չը պէտք է յուսահատուել: Թող գիդենան պարոն մովրովները և նրանց պարոնները, որ անցաւ այն դարը—պարոնական դարը, եթէ կարելի է այդպէս անուանել, որ մի՛ ջուխտ որխացու կաչուի խաթիր իրանց ճորտերի հորթամեր կովերը վայր էին ձըգում մորթում և այդ պէսով իրանց կրքերին բաւականութիւն տալիս. Ես զարմանում եմ, մինչ մենք էլ դրանց պէս կալուածատէր չենք, ինչու չենք մենք էլ դրանց պէս ժողովրդոց հարստահարում, ուրեմն կը նշանակէ որ մենք հասկանում ենք թէ ինչ է մարդկութիւնը. Վերջապէս այժմ ողորմութեամբն Աստուծոյ ամենայն մարդ իրաւանց տէր է, նա իրաւունք ունի ամենայն բանի— ամենայն տեղ մասնակցելու.

Այս օտարութեանս մէջ իմ միակ մխիթարիչը է մի գիրք «Վէրք Հայաստանի» անունով, երբ գործքերս վերջացնում եմ, նստում եմ և կարդում, նրանով օրս մթնացնում, դա մի այնպիսի գիրք է, որ ինչ մարդ կարդայ անշուշտ պէտք է լաց լինի, դու որպէս զի իմանաս ինչ գիրք է, ես իմ այս նամակումս նորանից մի քանի տող բան կ'արտագրեմ, իսկ ողորմութեամբն Աստուծոյ երբ կը գամ գիւղը այն ժամանակ բոլորը մօտդ կը կարդամ. Ահա.

«Սար ու ձոր ընկած, մէկ չոր թփի տակի
Գետնին նայելով, մնացել եմ նստած.
Ջեռս ծոցումս գլուխս մէկ լեռ քարի
Տված՝ լալիս եմ օրս խաւարած։

«Ամպերն առաջիս, սարերն ետևիս,
Քեզ մտիկ տալով, ա՜յ իմ քաղցր Մասիս,
Աչի արցունքով էրված, խորոված,
Երեսիդ նայեմ մնամ քարացած։

«Ծնող, ազգականք, հեռու ինձանից,
Լուսնին նայելով ձեր սէրն յիշելով,
Երբ Երբ կըլի, որ ես ձեզանից
Իմ կարօտ առնեմ ձեզ ջան ասելով։

«Երբ ձեր ճտովն մէկ օր էլ կ'ընկնեմ,
Երբ ձեր երեսն մէկ էլ կը տեսնեմ,
Երբ ծունկ ծնկի տուած ձեզ կ'ասեմ,
Ա՛յ իմ խեղճ ծնողք, ձեր ջանին մեռնեմ։

«Աչքս ծով դարձաւ ճամփին նայելով,
Մէկ ղուշ որ գլխիս պտիտ ա գալիս,

*) Տես «Մեղու» № 73.

ժամանակի հետ փոփոխվում են նորա ձևերը:

Ամսոյս 8 ին բոլորեցաւ Վանքի աւագ քահանայ արժ. հայր Յովհաննէս Սարգսեանի քահանայութեան յիսներորդ տարեդարձը. Նոյն օրն ինքը ծերունի հայրը պատարագիչ էր. ներկայ էին այդ սուրբ արարողութեան բաւական բազմութիւն եկեղեցականաց՝ թէ հայոց թէ օտարաց, նոյնպէս և աշխարհականներից մեծ մասը նորին արժանապատուութեան ծխականներից և ազգականներից ու բարեկամներից. Ամբողջ կէս դար արժ. հայրը ջերմեռանդութեամբ և հաւատարմութեամբ կատարելով իւր հայրական — հովուական պաշտօնն, շատ և շատերի արտասուքը սրբած է տրտմութեան ժամանակ և ուրախակից եղած է ուրախութեան ժամանակ. Շատերին մկրտութեան աւազանից մինչև ծերութիւն, յիսուն տարեկան հասակը, հոգեպէս մխիթարած է և պաշտպանած հայր Յովհաննէսն, ուստի և հասկանալի է այն սէրն ու եռանդն, որով նորա հոգևոր զաւակները՝ արք և կանայք, ծերունիք և երիտասարդք խմբված էին այդ օրը Վանաց մայր եկեղեցում յարգելու համար իրանց արժանաւոր հոգևոր հօրը, և իրանց երախտագիտական զգացմունքը յայտնելու նորան. Արժ. հօր հօտի համակրութիւնն և սէրը սրանով ևս երևեցաւ, որ ինչպէս հաստատ աղբիւրից իմացանք, նորա ծխականք իրանց մէջ հանգանակութիւն բացած են կազմելու համար գումար, որոյ մի մասով յանուն նորին արժանապատուութեան կրթուին հայ զաւակունք որ և է հայոց հոգևոր դպրոցում և միւս մասն էլ ձգվի գանձանակն, որոյ շահերը գործ դրվին յօգուտ հայ եկեղեցւոյ չքաւոր պաշտօնեաների ընտանեաց.

Երկրիս երեսին ինչ աւելի քաղցր վիճակ կայ, քան լինել հոգևոր հայր մի ծխի, սիրել նրան և սիրվել նրանից անկեղծօրէն. Հայր Յովհաննէսն հասած է իւր երկրաւոր երջանկութեան, որ երաշխաւորն է նորա և ապագայ երջանկութեան, իբրև հովիւ քաջ, որ իւր անձը դրած է իւր ոչխարաց վերայ.

Հոգևոր բարձրագոյն իշխանութիւնը տեսնելով արժ. հօր բարեմասնութիւնքն և արած բարի գործերը յօգուտ եկեղեցւոյ և իւր ծխի, վարձատրած է նրան ամեն պատուանշաններով, որ նա իրաւունք ունի տալու իբրև վարձատրութիւն. Ցանկանք արժ. հօրը էլի երկար կեանք, յօգուտ իւր սիրելի ու երախտագէտ ծխին, և յօրինակ իւր պաշտօնակիցներին.

Ս. պատարագից յետ Ս. Առաջնորդն և բազմաթիւ ժողովրդականք գնացին արժ. հօր բնակարանը, շնորհաւորելու համար նորա այդ մեծ տօնը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ.

Եթէ մի օտարական, որը մի քանի տարի առաջ մտած է եղել մեր քաղաքի մայր (ս. Լուսաւորիչ) եկեղեցին, երբ այժմ մտնէ՝ բաւական փոփոխութիւններ կը տեսնէ դէպի յառաջադիմութիւն, թէ՛ ժողովրդի և թէ՛ հոգևորականների մէջ:

Մտնում ես կիւրակին եկեղեցին և կանգնում. սկսվում է պատարագը և ժողովուրդը բազմանում. գալիս են Կոկոյեան օրիորդաց դպրոցի աշակերտուհիները՝ իրենց վերակացուհիներովը և տեսչուհիովն միասին — համեստութեամբ, գալիս են Թեմական դպրոցի աշակերտները՝ նմանապէս իրենց վերակացուներովը կանգնում միւս կողմը. պատարագի ժամանակ դպրութիւն անում են աշակերտներից ամենալաւ ձայնաւորները իրենց ուսուցչովն և այլն. և եկեղեցին կերպարանափոխվում է — դրաւիչ տեսարան է: Իսկ այս վերջին քանի մի կիւրակիները՝ առաւելապէս ևս բաւականութեամբ և քաղցր զգացմունքով կանգնում է մարդ եկեղեցում. Երուսաղէմի նուիրակ արժ. Հայր Մամբրէ վարդապետը չորրորդ — հինգերորդ կիւրակին է, որ իւրեն եռանդուն քարոզներովը փափկացնում է մեր սրտերը և զարթեցնում մեր թմրած ուղեղների երակները, յիշեցնելով մեզ՝ մեր մարդկային պարտականութիւնները դէպի մարդասիրութիւն:

Ցանդիմանում է մեզ՝ մեր անտարբերութեան համար հասարակական գործերի մէջ, և՛ մեր փառասիրութեան ու շռայլութեանց համար ցաւում է: Արթնցնում է մեզ չը խաբուիլ սուտ ազգասէրներից, խաբեբաներից և շահախնդիր էակներից, որոնք վերջին ժամանակներումս բազմացել են հայերիս մէջ, և ափսո՛ւմ է, որ սիրենք ընտանիքներըս, կրթենք զաւակներըս, չափաւորենք կեանքերիս եղանակը — բաց թողնելով շռայլութիւնը — և լինենք գործով օգտաւէտ, որով կը լինենք ևս մարդասէր, իսկ մարդասէր լինելով կը կատարենք Աստուծոյ պատուիրանքը և մարդկային պարտականութիւնը:

Մենք հաւատացած ենք, որ այժմեան զարգացած երիտասարդութիւնը եկեղեցի չի սիրեր. եկեղեցին չէ հաւատում և այլն: Այդպիսի կարծիք ունենալը մեր երիտասարդների վերայ՝ մեղանչել է: Խօսքերիս ապացոյցը ա՛յն է, որ այս վերջին կիւրակիները երիտասարդներով լիքն էր մեր մայր եկեղեցին: Ուրեմն՝ թո՛ղ ունենայ եկեղեցին այն դիրքը, ինչպէս որ էր այս կիւրակիներս, (այսինքն փառաւոր ժամասացութիւն, ազդու, համոզիչ ու գրաւիչ քարոզիչ, որպիսին է Հայր Մամբրէն.) այն ժամանակ զարգացած երիտասարդութիւնը թէ՛ կը յաճախէ եկեղեցին և թէ՛ պատուող կը լինի հոգևորականներին: Իսկ՝ եթէ որ եկեղեցիներումը լինեն ագէտ քահանաներ, անհամ պօռացող սարկաւագներ, ոչխարի նման մայող դպիրներ՝ այն ժամանակ ո՛չ թէ այժմեան զարգացեալ երիտասարդութիւնը չի գնալ եկեղեցի, այլ յաճախող հաւատաւորներն էլ կ'սկսեն դադարել եկեղեցի յաճախելէն: Երա՞նի, եթէ մի այդպիսի աստուածաբան քարոզիչ, որպէս Հայր Մամբրէն է, շարունակ բնակի մեր քաղաքումը — ունենալով քարոզչի և ուսուցչի պաշտօն: Որքան մեծ կը լինի օգուտը, թէ՛ հոգևորականների և թէ՛ աշխարհականների համար գործելով, իսկ դպրոցների համար գանձ կը լինի:

Տեղըս զարգացեալ երիտասարդութիւնը Հայր Մամբրէին, ի պատիւ և յարգանս, ընծայեց մի ոսկեայ ժամացոյց. (վրան փորագրեալ խօսքերով): Այսուհետև՝ եթէ հոգևորական մի գանգատ ժողովրդեն և կամ դատապարտէ նրան՝ պէտք չէ հաւատալ այդ հոգևորականին, որովհետև ըստ Աւետարանին «ըստ գործոց ձերոց գտջի՛ք» է դոցա պատասխանը: Ո՛չ, մեր ժողովուրդը հոգևորականի պատուել գիտէ, եթէ որ արժանի լինի:

Ց. Գ.

ԲՈԶԱԹ

25 սեպտեմբերի.

Ղարսի հիւսիս-արևմտեան կողմը 43 վերստի վերայ գտնվում է Բոզաթ գիւղն 24 տուն օս բնակիչներով: Բնակիչների պարապմունքը երկրագործութիւն և անասնապահութիւն է. բայց երկուսն ևս դեռ. նահապետական ձևով են գործ դրվում:

Ըստ ասելոյն այստեղի բնակչաց, որ մօտ 20 տարի է ինչ գաղթել են Վլադիկավկազից, սոցա նախնիքն եղել են հայ, բայց պարսից բռնակալութեանց օրերով ընդունել են մահմեդականութիւնը:

Գիւղիս օդն ու ջուրն առողջարար են. երկրի դիրքին նայելով լեռնային է և հէնց այդ է պատճառը, որ այստեղ տարին տաս և երկու ամիս հիւսիսի սառն քամին անընդհատ ազատօրէն փչում է: Գիւղի հարաւ-արևելեան կողմը մէկ բարձրագագաթ լեռան. ծայրին նոյն իսկ այս բոպէիս կան երկու փոքրիկ մատուռներ միմեանցից $1/2$ վերստ հեռաւորութեամբ, ուր տարւայ մէկ ժամանակ մերձակայ մահմեդականք և յոյները գալիս են ուխտ: Տեղական ժողովրդոց մէջ այսպէս է խօսվում՝ իբր թէ այդ ուխտատեղերից մինն, ուր յոյներն են գնում՝ եղել է ս. Սարգսի անուամբ շինուած, բայց նախանձու մի մոլլայ հրամայել է քանդել և նորա փոխարէն փոքր ինչ հեռու շինել մի ուրիշ մատուռ իւրեանց Մահմադի անուամբ:

Ս. Սարգսի մատուռի իսկութիւնը ժողովրդականք հաստատում են գիւղիս անունովն — Բոզ-Աթ. այսինքն սպիտակ ձի:

Ճանապարհորդը եթէ փոքր ինչ իւր քայլերը շարունակէ Բոզաթից դէպի հարաւ դէպի անտառախիտ լեռները, նորան կը պատահին այնտեղ անհամար — խրախորժան բերդեր և վանքեր. այդ հնադարեան թանգարանները բոլորը քանի մի դար սորանից առաջ մեր հայ թագաւո-

---

Թէ երբ մէկ խաբար կը հանի ինձ բարով,
Հօգւոց հանելով ասում եմ լալիս.
«Երաբ գեղնի վրա դեռ սուք էք անում
Ձեր կորած որդուն կարօտ մնալով,
Թէ հողի տակը մտած գինջանում,
Ինձ թողէք տանջուիմ, ախ ու ոխ քաշելով:
«Երաբ ձեր ամակն ինձ հալալ արէք,
Երաբ սուրբ բերանով ձեր ինձ օրհնեցէք,
Ծերունի իմ հայր, տարաբաղդ իմ մայր,
Էլ իմ հաւատս երբ կը հանի աշխարհ.
«Էն սուրբ, անարատ կաթնին ես ղուրբան,
Ձեր լիս ձեռներին, ձեր անոյշ լեզուին,
Մէկ բուռն հողի էլ երբ կըլիմ արժան,
Որ գամ ձեր հօղումն, քնեմ ձեր միջին...

Միսօ ջան, այսքանով բաւականացիր, ես չուտով գալու եմ գեղը, իմ կողմից մեր ընկերներին բոլորին մի առ մի բարև յիշիր.

Մնամ ձեզ կարօտ՝ Եթիմ.

—

Եթիմը իր նամակը վերջացնելէն եղը զմրուեց տուեց գիւղացուն, սա էլ իր կողմից թամբահ արաւ որ օչում ձեռ չի ձգէ.

Ինքն էլ կամանց կամանց թադարէք տեհաւ մի երկու չաբթից եղը ՚ճամփայ ընգաւ դըպա գիւղը.

Թողնենք Եթիմին գնայ իր ճամփէն, մենք էլ գնանք մեր բանին.

XIX

Մի աշունքվայ կիրակնամուտ օր էր. Իկհատու բրիգնադէմի ժամի զանգակնու ծլլան ձէնը խալխին ժամ էր կանչում. Փօքէսեր պառաւնին ջահրեն ազաքներուցը եղ գրին, էրեսներուն խաչ հանեցին, մի սրտալէ «օրհնեալ ես Աստօծ» ասին ու դըա ժամը քըթքըթալէ ըղու էլան մի-մի ջուխտ մոմ, եա մի էրկու կտոր խունգ ախուաներում հուպ տուած.

Գեղի ջահիլ հարսները ու աղջիկերքը տուններուն աւլեցին, օջաղի չորսի կըռանը թախտերին գձեցին պրծան, ուստաչորնին վի կալան, մի-մի կուժ ուսեցին ու սրօղ տալով դըա աղբիրը քշուեցին, մի նմուտ չի քաշեց Իկհատու աղբրի գլխին մի եքայ կնանոց իրնախ [1]) կազնած իրանց քաղցր մասլահաթը կցեցին.

— Աղջի Քալի, երաբ մեր հալը ինչ կը լէր ձմեռը, որ էս օխնուած ջուրը գալը ազաթ չէր էլել.

— Ո՞նց, Մաշօ...

— Սաղ օրը տներուս բանտուած տուսաղ արած, տուն ածած ենք, ո՛նց կարում ենք ձէն հանել, ո՛նց կարում ենք մէկի հետ խօսել, երաբ գիտենամ էս ազաթ գձողը ով ա էլել, էն դօւբէգօւը րա Աստօծ չի ունեցել, Աստծու ըստեղծած լեզուն թազցնել, պապանձացնել կլի... ախ, ա ազաթ գձող, գօւբեգօւ ըլիս, փօքիդ դժոխքը ընգնի, ստանի փայ ըլի.

— Մաշօ ջան, ես ու իմ մինուճարի արևը, որ էդ մինը դրուստ ասիր, դըռուստ իմ սրտիցը ջուր խմեցիր. Բաղի վախտ որ տեհնում չեմ ըրեխանցը բացըր ձէնով կըլտ-կըլտացնելիս՝ սրտիս ծերը կուլա գնացել, ուզեցել նմ ես էլ ծիծաղեմ զայմ ձէնով, սրտիս ուզածը ասեմ, համա մի բիրդան որ միտս չի ընգել էս մեր քարաքանդ էլածի ազաթը ծնգներս թիլացել են.

— Քալի, որ մենակ էդ անաէր խօսելը ըլի գլուխ քարը — բան չի կայ, ո՛նց որ ըլի մենք էլ սանդերուս կը կտրենք, բանը էն ա որ մի ուրիշ անաէր ազաթ էլ կայ — սաղ ձմեռը անց կը կենայ մենք կրակի գլխին հասրաթ կը մնանք. մեր ճպուտ քաւթառ կեսուրնին, պառոնին օջաղի գրաղին չըքռուկ կ'անեն, տներներուն կրակը կը կոխեն, կրակի ալում էրեսներուն կը կարմրացնեն, կարմիր ճարխալ կը շինեն. էն ինչ մենք ենք, պուճախումը պոկ մնի տակին կուչ գանք. Իմ աղիղ ախպօր արևը, բաղի վախտ էն զզամ պըռզունքներիս [2]) հու եմ արել, ջանումս ջան չի մնացել, շատ վախտ մատներս հէնց կըռաւարած ա էլել, որ կարացել չեմ թերեքի [3]) վըրեցը մի սաքսոնի [4]) եա մի սըռլիկ [5]) թաս վեր ունիմ ջուր ածեմ տամ էն Աստծու բերանով անիծած կեսօրս, որ եաղու անի.

— Դէ հմի ո՛նց անենք, Մաշօ, կարանք ձէն հանիլ. մարդ թէ ձէն ա հանում, բան ա ասում, ասում են՝ լեզուանիկ, անսկամ, թօղը կորած զաղ ա. թէ ձէն չի հանում, խում էն ա էտ օրումն ենք... Էհ, բալքի Աստուածանից էս ա գրած իննիկ արմարտի ճակատին.

— Ի՛հ... էրնակ ըթհէնց չի ասես, Մաշօ, «կնիկըրմատի ճակատին գրածը» որն ա, թէ ճկատի գիր ա, թող քաղքի կնանոնց ճկատի գիրը էլ ըլի, թէ ազաթ ա թող նրանց համար էլ ըլի. էն օրը Սուքօանց ըսիի մաթուչկին տեհար ո՛նց էր գեղամիջին մարդկերանց կէս տեղը գլխաբաց կաղնել, պատիրողը ըսխին լըռահաչ տալի.

— Աղջի, Քալի, ո՛նց ես գիտում էդ լա՛ւ ա. Աստօծ էն օրը ոչ հասցնի, որ էդ ազաթը մեր գեղը գայ. իմ աղիղներ արևը որ մի կռնուց, մարդ դրուստը պտի ասի, մեր ազաթը չիմնուցն էլ լաւն ա...

— Հալբաթ որ լաւն ա, ձէն տալուց մի ուրիշ հարսը.

— Է՛հ... դուք սաղութին ասէք թէ չէ էդ թասլուր ազաթներ շատ կը գան ու կը գնան, ժամանակ կը գայ որ կընանիկը ազամարդիկ կը դառնան, ազամարդիկը կնիարմատ, ո՛նց որ քաղկումն ա... ով էր իմացել, եա ով էր տեհել նշանուելու աղջիկը իր կօարստած տանիրովը գնա ՚իր սիրած տղի խօսիը ընգնի. Մեր ժամանակվայ իրեք տարվայ նշանդրած աղջիկը գիտէր ոչ թէ իր նշանածը ինչ բօի — բուսաթի տղայ եա. համա հըմիկուայ ՚չհար տեղի աղջկերքը իրանք են իրանց համար նշանացու ճարում. էն օրը իմ ակէրը հեքիաթ էր անում. ասում ա — ըրիգնայ ճրագները կը վառուին թէ չէ քաղքի էդ ու որդ մօրմօնջի նման տներուցը դուս են գալի կուռ կռան տուած պապիրոզնին ըռխնուն քուչէքը չափ-չփորում, բոլթայ տալի, ասա. ջրոռներից մինը.

— Էդ ես ասում Թամար, ասում ին չհար տեղերի դուքան բաղարնում կընանիքն էն դախլազարութիւն անում, դու մոկք մենք ըստի կարում չենք լիսխրա մեր մարդկերանց հետ խօսիլ, ընգի նրանք եաղէրի հետ առ ու տուր են անում էհ... աշխարհ ա. ասաւ մի ուրիշ ջրոր հոգոց քաշելով.

— Ի՛հ, փօզս դրանց գլխին, երաբ գիտենամ ինչ էք անսկամներին զըրըցատեղ շինել, տուք էն ասէք, երաբ Շուշանի տղայ Եթիմից խաբար կայ, թէ չէ.

— Ի՞նչ խաբար, Մաշօ...

— Բա չես իմացել, Քալի, էս անց կենող չափանիրումըս, Շուշանը նրանից գիր ա ստանում, գրած ա ըլում թէ՝ իմ ձին ջըրմների հետ զըգի, մի քանի օրով գալ պտիմ գեղը. Շուշանի ասելովը էս մի քանի օրը ըրիալ պտէր, համա դեռ խաբար չը կայ. Ասում են՝ խեղճ Շուշանը քչեր ցերէկ լաց ա ըլում, էն օրն իրան տալին ասել ա. «լա-

---

[1]) Գեղեցիկ սեռի բազմութիւն.

[2]) Մատների ծայրեր.

[3]) Թարաքի.

[4]) Պղնձից շինուած ամօթ, որի մէջ կերակուր են ուտում.

[5]) Նոյնպէս պղնձից միայն այլ ձևով շինուած, առ. հասարակ փոքր ինչ կոնուսաձև և գործ են ածում սորան ըստ մեծի մասին ջուր խմելու համար.

բաց և իշխանաց օրօք են շինուել: Նշելէ մի օր, որ դրանց այցելելիս են եղել Հայ երևելի իշխաններ, բայց այսօր զրկուած իւրեանց շքեղութիւններից վայրենի գաղթնաց և թաչնոց բնակարան են դարձել. միմիայն մինչ օրս պահելով իւրեանց վերայ իւրեանց անունն օրինակ Սուրբ-Խաչ, Սրբոց բերդ և այլն և այլն: Ես շատ աշխատել եմ մեր Հայ ազգի այդ միակ բեկորների վերայ գտնել մի որ և է գրուածք, բայց դժբաղդաբար իմ ջանքը ապարդիւն է անցել տեղական Մահմեդականաց անզթաբար դրանց հետ վարուելու պատճառաւ, որք անխնայօրէն՝ «գեաւուրն գըր (թօքախ» *) բառերն արտասանելով քարուքանդ են արել:

Բողաթից ոչ շատ հեռու կան քանի մի քրդերի և թուրքմանների գիւղեր, սոցա պարապմունքը ևս նոյնըն է, ինչ որ Բողաթեցոնցը, միայն թէ գլխաւոր պարապմունք կարելի է համարել փայտի վաճառումն: Նոքա իւրեանց մերձակայ անտառներից փայտ են կտրում և ծախում կարսում: Մարդ եթէ փոքր ինչ կըրթական հայեացք ձգէ այդ քրդերի և թուրքմանների խօսակցութեանց վերայ—կը նկատէ, որ երբեմն դորանք եղել են Հայի ամենամեծ թշնամիքը, բայց այսօր լինելով ուսեալ հզօր իշխանութեան ներքոյ չեն կարողանում նոյն թակարդները գործ դնել Հայերի գլխին, ինչ որ 8 տարի սորանից առաջ գործ դնելիս են եղել: Այս վերջին երկու ցեղերի ի գական սեռն իւրեանց գեղեցկացնելու համար ծակում են քթերն և գոյնզգոյն քարերով զարդարած մատանիներ անցկացնում: Մօտ մեկ ամիս կը լինի անձրևի երես չենք տեսել. Ջրերը արդէն առուօսները ծածկուած են լինում սառուցի բարակ շերտով: Այսօր Բօղաթի հանդէպի սարն ձիւնով ծածկուեց:

Այս տարի ցանքսերը լաւ էին, միայն քանի մի տեղ ցուրտը և մուկը փոքր ինչ վնաս հասցրեց: Գարու պուտը ծախվում է 25 կոպ., ցորենինը—40 կոպ., խոտինը 25 կ.: Այստեղ դեռ ժողովուրդը զբաղուած է ցորենի կալսելով:

Գ. Շահվերդեանց

*) Անհաւատինն է քանդենք:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հեռագիրը հաղորդեց Ցեան-Ցինում տեղի ունեցած տեսակցութիւնը փոխարքայ Լի-Խունգ-Ջանգի Միացեալ Նահանգների դեսպանի հետ: «Times»-ը հաղորդում է այս տեսակցութեան մանրամասնութիւնքը. «Երբ ամերիկացի քաղաքագէտը յայտնում է, որ Ֆրանսիան ցանկանում է օգուտ քաղել Միացեալ Նահանգների միջնորդութիւնից և ցոյց տուեց Վաշինգտոնի կառավարութիւնից իւր ստացած հրահանգները, փոխարքայն զարմացաւ, որ Ֆրանսիան միայն կրինում է այն, ինչ որ յայտնել է իւր ծանուցագրի մէջ 19-ից օգոստոսի: Ծովակալ Կուրբէն—աւելացրեց փոխարքայն—մտաւ Մին գետն, առանց պատերազմ յայտնելու, որով միջոց ունեցաւ քանդելու Ֆուչէուի զինարանն և ոչընչացնելու չինական նաւատորմիղը: Անհեթեթութիւն կը լինէր աւգանք էլ պահանջելը նրանից յետ, երբ Ֆրանսիան այնպիսի խստութեամբ արդէն վրէժխնդիր եղաւ Լանգ-Սոնում եղած աննշան կռուի պատճառով: Ցեան Ցինի պայմանադրութիւնն արդէն անում է նըրան մեծամեծ զիջողութիւնք—էլ ի՞նչ կարիք կայ աւելի մեծամեծները պահանջելու:

Ժիւլ-Գրէվին, օգուտ քաղելով Լանգ-Սոնի կռուից, կամենում է յայտնել պատերազմ, բայց սխալվում է, եթէ կարծում է, որ Չինաստանը գտնվում է այն պայմանների մէջ, ինչպէս 20 տարի առաջ, երբ դաշնակից զօրքերը առան Պեկինը: Այն ժամանակ երկնային (չինական) կայսրութիւնը ստիպված էր պատերազմելու և՛ թայպինգների ապստամբութեան դէմ ու նորա քաղաքագէտներն այնքան հմուտ չէին քաղաքական հարցերին: Թո՛ղ ծովակալ Կուրբէն փորձէ յարձակվելու հիւսիսային Չինաստանի ամրութեանց վերայ— խնդիրը նորա համար այնպէս հեշտ չի լինիլ, ինչպէս Ֆու-Ջէուի ռմբակոծումն: Երկու ամիս առաջ Չինաստանը հակամէտ էր դէպի հարցի խաղաղասիրական լուծումն, իսկ այժմ թէ կառավարութիւնն և թէ ժողովուրդը պատրաստ են կեանքի և մահուան պատերազմ մղելու: Ցետոյ Լի-Խունգ-Ջանգը հարցրեց, արդեօք Եւրոպայի ամենափոքր պետութիւնը կը տանէր Ֆրանսիայի այսպիսի վարմունքին և երբ ստացաւ ամերիկական դեսպանի բացասական պատասխանը, ասաց. ինչո՞ւ կարծում են ուրեմն, որ Ասիայի ամենամեծ տէրութիւնը պարտական է տանելու այդպիսի զրկանքին: Այս փոխարքայն յայտնեց, որ Պեկինի կառավարութիւնը կը պահպանէ Ցեան Ջինի դաշնադրութիւնը, թէ և սա խանգարված է յետոյ պատահած դէպքերով, եթէ միայն Ֆրանսիան էլ իւր կողմից նոյն յարգանօք կը վերաբերի այդ պայմանադրութեան հետ: Միացեալ Նահանգների դեսպանը հաւանութիւն տուեց Լի-Խունգ-Ջանգի այսպիսի հայրենասիրական զգացմունքներին:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ.

Կաւկազից հեռագրում են գերմանական լրագիրներին. «Այստեղ Ամբուկօլից ստացվել է մայոր Կիչէների պաշտօնական հեռագիրն, որ զեկուցանում է, թէ չոգենաւն, որով գնդապետ Ստիւարտը դուրս էր եկել Քարտումից, խորտակվել է հանդիպելով ժայռերին և խորտակվել է Վադի-Հորմի խումբերի մօտ։ Ստիւարտը սուրհանդակ է ուղարկում Կիչեների մօտ, խնդրելու, որ օգնութիւն հասցնէ Գոնդոլայից, բայց այդ ժամանակ չէյխներից մէկը առաջարկում է նրան անպատառ անցկացնել Մերավի: Նա համաձայնեցաւ. միայն ճանապարհին դաւաճանութեամբ պահվեցան թէ գընդապետ Ստիւարտը և թէ նորա ուղեկիցները»։

—

Հանդիսաւոր հացկերոյթի ժամանակ, որ տուեց Նիւկէստլում նաւաշինութեան մեծ գործարանի «Արմստրոնգ, Միչէլ և ընկ.», գործարանի գլխաւորը պ. Վ. Վիլիըմսոն Արմստրոնգը ասաց մի քանի խօսք նոր շինած Էսմերալդա պատերազմական նաւի առթիւ, որ ամենքի ուշադրութիւնը գրաւեց և այժմ ճանապարհ ընկաւ դէպի հարաւային Ամերիկա: Ցիշելով այս նաւի արընթացութիւնը և նկատելով, որ անգլիական նաւատորմղի մէջ չը կայ մի նաւ, որ կարողանար Էսմերալդային հասնել, պ. Վ. Արմստրոնգը, որ հեղինակութիւն ունի ծովային նաւերի շինութեան մասին, յայտնեց հետևեալ կարծիքը Անգլիայի պատերազմական նաւատորմղի մասին. «Ներկայումս անգլիական հասարակութեանց մէջ լսվում են ձայներ, որոնք պահանջում են անգլիական նաւատորմղի զօրանալը և ցոյց է տրվում զրահաւոր նաւերը բազմացնելու կարևորութիւնը, ցոյց է տրվում, որ նոքա կամ շատ քիչ և կամ բնաւ օգուտ չեն տալիս անգլիական առևտրական չահերի պաշտպանութեան գործում, մինչդեռ բնաւ գրեթէ խօսք չէ լինում արընթաց լրտեսող կամ հետապնդող նաւերի մասին, որոնց պարտքն է գլխաւորապէս պաշտպանել մեր նաւերը հէնքերից բաց ծովերում. Չը կայ ազգ, որոյ վիճակն այնքան կախում ունենայ վաճառականութիւնից, ինչպիսի մենք ենք (անգլիացիք): Մեր առևտրական նաւատորմիղն ամենաբազմաթիւն է և մեր նաւերը չըջում են ամէն ծովերը: Չը նայելով այս հանգամանքին, մեր նաւատորմիղում շատ զգալի է արընթաց լրտեսող նաւերի պակասութիւնը: Անհաւանական չէ, որ պատերազմի ժամանակ, մեր առևտրական նաւերը ընկնեն թշնամեաց ձեռքը, ի չորհս նոցա արընթաց և զօրեղ լրտեսող նաւերի (կրէյսէր) և այս միջոցին մեր զօրաւոր թանկագին նաւերը չեն կարող էական օգուտ ցոյց տալ մեզ. Իսկ ինչ կը վերաբերի հարկաւոր դէպքում առևտրական նաւերն և չոգենաւերը լրտեսող նաւեր դարձնելուն— այդ մասին և ոչ իսկ խօսք կարող է լինել, որովհետև այդպիսիք երբէք չեն կարող ախոյեան դուրս գալ Էսմէրալդային. Գրեթէ ապացուցութեան անկարօտ ճըշմարտութիւն է, որ լրտես-նաւերը, եթէ սոքա կանոնաւորապէս շինած են և լաւ զինաւորած, աւելի մեծ օգուտ կը բերեն, քան թանկագին զրահաւորները, նոքա իրանց նշանակութեամբ պէտք է նշանաւոր տեղ բռնեն անգլիական պատերազմական նաւատորմղի մէջ»։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

«Нов. Обозр.» լրագրի թղթակիցը Կ. Պօլսից հաղորդում է, որ Ցաճկաստանի շատ գաւառներում ամբողջ խմբերով

ցատեղս քօր ա գալի, համ էլ էս մի քանի քչեր ա գայլի-գայլի գէշ-գէշ երազնի եմ տեսնում, մախսուս եա մի բան պտի ըլի, եա էլել ա։

— Էդ էլ կլի, Մաչօ ջան, մեր երգիրը ըվազականոց ա դառել... կաէնուն որ ինքը զուքած տղայ ա քոհլան ձին էլ տակին կտան կ'սղանին, որ էլած չերամը պլօկին տանեն, ասաւ մի ջահել հարսը։

— Կացէ՛ք, հա՛, հրէն Գիւլլիւզարը գալիս ա նա խաբար կը գիտենայ։

Թամարի էս խօսքերի վրայ չիմ ջըրւորնին մաիկ արին դրա նոր էկող Գիւլլիւզարին. մի քանի մինուտ չի քաշեց Գիւլուզարը էկաւ հասաւ աղբիրը. դեռ կուժը ուսից վէր չէր դրել, Թամարը հարցրուց։

— Աղջի, Գիւլլիւզար, Շուշանի տղայ Եթիմից խաբար չի ունե՞ս։

— Ի՛հ... Թամար ջան, էլ ինչ, ինչ խաբար, Սընահնեայ ձորումը գդել են արին լվիկ էլած, դոշը չորս տեղ գուլով ծակ-ծկրած։

Գիւլլիւզարի էս վերջի խօսքը ջրորնու սիրտը նետի պէս ծակեց. չիմու էրեսն էլ սփրթնեց, տամարներում արինը կ'ասենաս թէ սառաւ, չիմու ջանըն էլ փշաքաղեց, չիմն էլ մնացել ին լռուած քարացած։

— Ըժա՛մ, աղջի, հարցրուց վերջապէս Թամարը։

— Մի Սընահնեցի իր կորցրած մոզուն ման գալիս ա ըլում, էն հուզուքումը, ասում ա, որ ես կաղնածի ճամփի վրէն մի ջահիլ տղայ քաղքի չորով ձին քչելով էկաւ՝ «պարի աչում, Աստծու բարին» ինձ տըվուց անց կացաւ. մի 50, 60 լօք հեռացած կըլէր ինձանից մին էլ էն անհայ չորս թվանքի տրաքիլը ու էն ջահիլ տղի ձիու ճառիլը ընգնիլը մին էլաւ. ձին թվանքների ձէնից խրտնած, արինը աչքերը կոխած գնում էր, ո՛չ քարի էր մտիկ անում, ո՛չ քոլի, նա էլ գնաց մի քարից ընգաւ կիսումը փխիկ էլաւ, ասում ա, ես վազեցի դրա հրալու կողէն, գնամ տեհնամ մի քարի խտըտել ա ու ասում. «ա՜յ անիրաւնե՛ր, մի կը թողէի՞ք գնացիլի ծնողիս հինգ տարուայ կարօտս առել մի ջան ասել, ջան լսել, յետոյ ինչ անելու էիք, կ'անէիք», ես վրայ թռայ, ասում ա, երէքը փաթըթորեմ, նա մի ալար ձէն էր տալի. «ըիձա ջան, ի զուր նեղութիւն մի կրիր, էլ ինձանից յոյս չը կայ, մի գուլլով ու էրկու գուլլով չեմ ծակ-ծկրուած, միայն ես կը խնդրեմ, որ գնաս Խկահատ Վ'ախտանգի կնիկ Շուշանին ասես՝ քու հինգ տարվայ տեսութեանդ կարօտ Եթիմը իրան վերջի չունչը բերնին չորս գուլլով ծակ-ծկորուած կրծքից, իրան վերջի բարովը ուղարկեց քեզ. Թաղիր ինձ, ըիձա ջան, էս մենձ քարի տակին և այս չորեսս, որոնց տէրը 5 տարի օտար երկրում ամենայն նեղութեանց տարել է, որպէս զի վերջը իւր հօր տան նեցուկը լինի, բայց այս բողէիս անգութ չարագործների ձեռօք կուրծքը չորս տեղ գնդակներով ծակուած կխաչուինչ ընգած է քո առաջին, կը հանես հագիցս և հէնց այդպէս արունոտ կը բարձես իմ ձիու վերայ և խուրջինիս հետ կը տանես իմ ծնողի առաջին վէր կ'ածես, թող իրան անբաղդ որդու արին լըվիկ չորերին մըտիկ անէ և իր սրտի 5 տարվայ կարօտը առնու . . . ա՛հ . . . շատ բան ունիմ ասելու, բայց այժ չունիմ խօսելու, մնացածը էլ դու կ'աւելացնես, միայն թէ խնդրեմ իմ աղիղ ընկեր Սիսօին էլ մի բերան բարև տաս իմ կողմից... ա՛հ, Պօխի ըիձա, մնաց քո պատուիրնները անկատար... ասում ա, որ էս էլ ասաւ, գլուխը դրուց չոր քարին ու փոքին տվուց։

Գիւլլուզարը Սընահնեցու ասածին դեռ չէր վերջացրել, ջրվորնին չիմն էլ ջուրնին կտրել, ամենքի աչքերից էլ արտասունքը աղբրի պէս վէր էր գառնում։

— Դուք մտիկ արէք Աստծու դատաստանին, խեղճին մախսում, ո՛նց որ էլ վօխտ Նօիմշէրը ասաւ ձիու սարաւ ին սպանել, ձին էլ գնացել քարից ընգել փխիկ էլել, ասած ա հալալ սարանքը հարամ մարդ չի մարսի... փառք քեզ Աստոծ, փառք քեզ. ասաւ ջրվորնուց մինը էրէսին խէչ հանելով։

— Լա՛ւ, թէ Աստոծ կ'սիրէք, հերիք ա, էլ բան մէջ ասիլ, մերը մեզ հասաւ, հախ մեան Տէրը նրա սպանողի ջուզարը տայ. գնանք կուժերներս լցնենք, ասին ջրվորնին։

Ջրվորնին գլխներուն փթաթած չալի եա աղուսի սրտներով աչքներուն սըրփելով ճամփայ ընգան դէպ իրանց տըները։

XX

Ըրիգնադէմը ընկաւ. օրը մթնաժութեց. Իկհատու մնճախալէր գլխներուն քաշ գձած, աչքներուն սրփելով, տէրտէրին աղաղ գձած գնում ին դրա Շուշանի տունը հոգոց ասել տալու։

Սիրելի կարդացող, ես առաջ խոստովանվում եմ, որ քեզ շատ տեղ ման ածի, շատ գլխացաւանքութիւն տուի, գիտեմ անպատճառ զըզված կը լինիս ինձանից, բայց խնդրեմ ներես, և արի ինչ կլի-կլի, որ վերջը երախտամոռ չը լինենք մենք էլ գնանք էդ խալխի հետ խեղճ Եթիմի ջրաղար մօրը հոգոց ասել տանք տէր-տէրին, նրա վերջի բոլէին ցաւակից լինենք։

Ծնողի սիրտը խմաստուն ա, ամեն բանը շուտ կը հասկանայ։

Շուշանը խալխին տեսաւ թէ չէ որ դրա իր տունը են գալի, էն սհաթին գլխի ընգաւ, սառ ու ձևաը թելացած մնացել էր լռուած չորացած կաղնած։

— Աղջի, էդ ինչ խաբար ա, ասէք տեհնում, էդ ո՞ւր էք տէր-տէրին բերում, չէ՞ թէ որդուս գլուխը բան ա էկել... վա՜յ իմ գլխին, վա՜յ քեզ, Շուշան, էդ օրն էլ արժանացար... ասում էր ու սուգ անում ողորմելի կնիկը։

Շուշանը դեռ իր գլխին վայ էր տալի, որ կնանոցից մինը իր կռնատակի ղաթիփի [1]) տակից Եթիմի արնակօլոլ չորերը վէր ածաւ Շուշանի աղաքին։

Ըստի խալխինքս էլ զօռում չի որ գըրեմ, դու խօսի կարդացող. դու իմացիր հեչա բան չի, մի ծնող հինգ տարի իր մինուճար որդու սուրբ պատկերին գիշեր ցերեկ ճամփայ պահելիս ըլի, որ տեսութեանը արժանանայ, խըտըտի, դոշին հուպ տայ, որդի ջան ասէ, նանի ջան լսէ, ճակատիցը համբուրէ իր կարօտը առնու, սիրտը հովացնի. հմի էն կենդանի որդու տեղակ նրա արնակօլոլ չորերն ա խըտըտում, դոշին հուպ տալի, պաչպըչում, երեսը վրէն գնում, արտասունքով թաց անում, եդ կաղնում, գլխին վայ տալի...

— Տէր-տէր ջան, աջիդ մեռնիմ, ինձ հաղորդիր, իմ Եթիմից եդը ինձ կեանքը աւելորդ ա...

Էս ասելը ու Շուշանի լռիլը մին էլաւ, խալխը մնացել ին չվարած պելացած. մի քանի մինուտից եդը ուղացին Շուշանին վէր քաշին գնամիչ անեն, համա ինչ տեհան... էլ ո՞ւր ա Շուշան, էլ Շուշան չի կայ. նա էլ գնաց իր որդու եանից։

Գ. Շահվերդեանց.

Վերջ.

[1]) Սփռոցի ծածկոց է, որ կանայք եկեղեցի գնալիս ծածկում են։

մահմեդականք յայտնում են ցանկութիւն քրիստոնէութիւն ընդունելու, ասելով որ իրանց պապերը քրիստոնեայ (աւելի հայ) եղած են։ Բայց, յայտնի բան է, կառավարութիւնն ամեն տեսակ արգելք է դնում և թոյլ չէ տալիս։

* * *

Նոյն թղթակիցը հաղորդում է, որ Ներսէս պատրիարքի առողջութիւնը լաւ է։ Նա վտանգից ազատ է միայն նրան հրամայած է կատարեալ հանգիստ պահպանել։ Հաւատացնում են, որ պատրիարքը կրկին հրաժարական տուած է և հաւանական է, որ սուլթանը կ'ընդունէ այն։

* * *

«Դրօշակին» Փօթիից հաղորդում են, որ մի Բոստոնեցի վաճառական մտադիր է Փոթիում ունենալ նաւթի պահեստի համար բէզերվուար, որ այնտեղից նաւթը ուղարկվի Սև ծովով արտասահման և Ռուսաստանի այլ տեղեր։ Այսպիսով Փօթին ոչ սակաւ վնաս կարող է պատճառել Բաթումին և չոգնաւերի յաճախ երթևեկութիւնից Փօթու առևտուրը նորից կը վերականգնի։

* * *

Սեպտեմբերի 11-ից «Դրօշակին» Ջէստաֆօնից (Դվիրեվայ) գրում են հետևեալը.—«Մի Մալաքիայ Փուտկարաձէ ազգանուամբ գիւղացի իւր արտում բռնում է մի խոզ։ Խոզի տէրը՝ կապիտան Խուխանը ուղարկում է իւր զինուորներին Փուտկարաձէին իւր մօտ բերելու. զինուորները կատարում են նրա հրամանը։ Զայրացած կապիտանը խեղճ գիւղացու ձեռներն ու ոտները կապելուց յետոյ, հրամայում է սաստիկ ծեծել։ Երբ զինուորները դադրում են ծեծելուց, հրամայում է բանտարկել։ Փուտկարաձէն բանդումը մնում է այնքան, մինչև որ իմանում է գաւառի գլխաւորը և իսկոյն ազատում բանդարկուածին։ Փուտկարաձէն դանդատ է յայտնել քննիչին։

* * *

Թէհրանից «Նոր-Դարին» գրում են. Ն. դպրոցը իւր վերջին ճգնաժամին է հասել... Պ. Գասպարեան ուսուցիչը և տեսուչը հեռացել են... Ներկայ տարվայ համար ոչ մի անօրէնութիւն չէ եղել։ Բողոքականները գրաւել են հայերի մեծամասնութիւնը շնորհիւ իրենց առատաձեռնութեան և նորեկ դեսպանի, որը Ամերիկայից անթիւ ընծաներով ներկայացաւ վեհ. շահին։ Ունին դպրոց, դպրատուն և ժողովատեղի։ Հայերը ինչ են գործում... այդ թող չը հարցնենք։

* * *

Գուրիայից «Դրօշակին» գրում են, որ գայլերը մեծ վնաս են տալիս ընտանի կենդանիներին՝ եզներին ձիաներին և այլն։ Արջերն էլ մի կողմից ոչնչացնում են ցանած արտերը։ Բնակիչների ջանքը գազանների դէմ զուր է, որովհետև վառօդ և գնդակ չունեն, որ նրանց կոտորեն։

* * *

Այսօր, հինգշաբթի ամսոյ 11-ին, նախկին Արծրունու թատրոնում հայ դերասանական խումբը կը ներկայացնէ առաջին անգամ «Բամու բերանը քամին կը տանէ» կամ «Ագահութեան զոհ» դրամայ կօմեդիայ 4 գործողութեամբ և 6 պատկերով, հեղ. պ. Յովսէփ Ստեփանեան Պարունբէգեանցի։ Անցքը պատահում է Տփխիսում 1874 թուին։

* * *

Մեզ հաղորդում են, որ հայ դերասանուհի օրիորդ Արշալոյս, տիկին Սարգսեան և դերասաններ պպ. Աւալեանց, Տէր-Դաւթեանց, Ազայեանց և Սարգսեանց մօտ օրերումս ուղևորվելու են Բաղու այնտեղ ամբողջ ձմեռ ներկայացումներ տալու, յաջողելով ներկայացումներից գոյացած արդեանց մի մասը Մարդասիրական ընկերութեան օգտին, ցանկանում ենք յաջողութիւն։

* * *

«Նոր-Դարին» Թաւրիզից գրում են.— Խէհ-խաղանի լօթիբաշի (սրիկայապետ) Բահմանը իւր խմբակով (մօտ 35 հոգի) ներկայացաւ պ. Բեգլարբէգին (ոստիկանապետին), երկու հոգի գռնապան կարգելուց յետոյ։ Պ. Բեգլարբեգի սարվազներից ոմանք կամենալով իրենց մեծին ներկայանալու՝ արգելեցին սրիկայ գռնապաններից, և վէճ ծագեցաւ։ Բահմանի հետևողների անգթութեան զոհուեցան մի սարվազ և մի քանի մարդիկ էլ մահացու վէրք ստանալից յետոյ՝ իրենց նշանաքան «սուլիչով» դուրս բերեցին Բահմանին և հանդարտ քայլերով հեռացան։ Սրիկայախումբը պատահած անցքերին կողոպտեց... Սակաւ միջոցից յետոյ պ. Բեգլարբեգի դանձապանը գրահաւորուած դրան մօտ էր, Բահիմ անունը լսելով զինուորները (սարվազները) վրայ թափելով յօշոտեցին խեղճին, կարծելով թէ Բահմանն է։ Նոյնաձայն անունը սխալեցրեց նրանց... Մի քանի օր առաջ տէրութեան հրամանով 5,000-աչափ զինուորների քաջագործութեան շնորհիւ Բահմանի ընկերներից հազիւ թէ 2—35 հոգի ձերբակալուեցան։ Գործի վախճանը կը հաղորդենք։

* * *

Պ. Ա. Բարսեղեանցը խնդրում է մեզ տպել հետևեալը.—Ես քանի անգամ ականատես եմ եղած Թիֆլիսոյ բաղնիքների աղտեղութիւններին, և դժուար թէ խեղճ առողջ մարդը գնալով հասարակաց (ընդհանուրի) բաղնիք, մի որ և է հիւանդութիւն չ'ստանայ, որովհետև մի աւազանում լողանում են թէ հիւանդ և թէ առողջ մարդիկ և այն էլ այնպիսի հիւանդութիւններով որ տափակ են։ Եւ բացի դրանից այնտեղ լի են սրիկայ փութաչիներ և քիսաքսողներ, որոնք ոչ թէ լողացնում են խեղճ մարդոց, այլ սկսմայ թալանում են, իսկ որն որ չի ցանկանում քիսայ քսել տալ, բռնութիւն են գործ դնում, խլելով խեղճի ձեռքից տակաւինները և տեղ չեն տալիս լողանալու և դուրս գալու ժամանակ ծածկում են մարդու մարմնի վերայ ցաւտ կամ կեղտոտ սրբիչներ, մէկ խօսքով մարդ զզվում է կրկին անգամ բաղնիք գնալու իսկ առանց բաղանիքի մնալ անկարելի է և անհա ժամանակիս անխիղճութիւնը։

Եւ բացի դորացից դուրս գալով բաղանիքից, հաքնվելով շորերը նկատում է փողերի մի մասը կամ շորերի մի որ և կտորը անյայտացած, արդեօք ում դիմէ խեղճ մարդը, շուրջը սրիկայ փութաչիներ են, որոնք կատակներ են անում և ծիծաղում են։ Արդեօք ինչ անէ խեղճ մարդը, առողջութեան միակ պայմաններից մէկն էլ բաղնիքն է և հէնց այդ էլ այդ օրին... Խոնարհաբար խնդրում եմ քաղաքային վարչութեան և Թիֆլիզոյ ոստիկանութեան ուշք դարձնելու այս կէտի մասին, որ կատարելով այս խնդիրը մեծ բարերարութիւն արած կը լինին Թիֆլիզի աղքատ դասակարգին։

* * *

Ախալցխայից գրում են, որ նորընտիր յաջորդ Խորէն վ. Ստեփանէն տեղական հայ դպրոցների տեսուչ պ. Ալխազեանին պաշտօնից արձակել է։

— Մենք չը գիտենք թէ ինչ՞ յարգելի պատճառներից թելադրուած՝ հ. Ստեփանէն Ախալցխայի դպրոցները զրկում է իւր տեսչից, այն եւ ուսումնական տարվայ հէնց երկրորդ ամսումը։ Գիտենք միայն, որ պ. Ալխազեանին գովում էր մեր առաջին թեմ. վերատեսուչ Ստեփաննոս աւագ քահանայ Տէր-Ստեփանեանցը, պարոնից գոհ էին և՛ պ. պ. Բարխուդարեանցն ու Ազայեանցը։ Ալխազեանի անարժան տեսուչ լինելու մասին մեր լրագրութեանը, որքան յիշում ենք, ոչ մի տող գրուած չէ։

* * *

Հեռագիրը լուր բերեց, որ Մոսկվայում ամսոյ 6-ին երեկոյեան 5 ժամին այրվել է Սոլոդովնիկովի պասաժը, այրվել են շատ խանութներ, նոյնպէս գերմանական թատրոնն իւր թանգագին զգեստներով և դեկորացիաներով։ Հրդեհը սպառնալիս է եղել և մեծ թատրոնին։

* * *

Կովկասին հաղորդում են Աղէքսանդրօպօլից որ ամսոյ 7-ին երկիրը ծածկվել է բաւական առատ ձիւնով։

* * *

Թիֆլիզում մինչև ամսոյ 7-ը տաք և խաղաղ եղանակներ էին, 7-ից սկսան և ցուրտ հողմեր փչել։

* * *

«Կաւկազին» հաղորդում են Ախալցըխայից, որ այնտեղ վերջին ժամանակ հրդեհները շատ յաճախ կրկնվում են, մինչդեռ քաղաքը չունի ոչ մի հրաշէջ մեքենայ։

Խմբագիր Պ. ՍԻՄԷՕՆԵԱՆՑ.
Հրատարակիչ Հ. ԷՆՖԻԱՃԵԱՆՑ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՅԱՅՏՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ՍԷՅԵԱՏԻ (կապիտան Գէորգ Մաղաթեանց) ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ընտիր թղթի վերայ մաքուր տպուած I, II և III մասերը միասին լոյս տեսաւ և արդէն վաճառվում է Բաղվում իմ սեպհական տպարանում և Թիֆլիզի գրավաճառանոցներում. գինն է 1 ռ. 20 կ.։

Ցանկացողները կարող են դիմել հետևեալ հասցէով.— Въ Баку въ Типографіи Александра Гасабова.

1—30

Ներսիսեան դպրոցի ՎԵՑԵՐՈՐԴ դասատուն ԱՇԱԿԵՐՏ ընդունում է բնակարանում Հ ա յ ե ր է ն ԴԱՍԵՐ և պատրաստում է աշակերտներ մինչև երրորդ դասատուն։

Հարցնել դպրանոցում՝

Արշակ Թադէոսեանցին.

ՀԱՄԱՁԱՅՆ 6 յօդուածի կանոնադր. պանդօկների մասին, պատգամաւորները պանդօկների, ուտեղենաց խանութների և իջևանատեղերի ընկերութեան ոչ ուշ 1-ից նոյեմբերի պէտք է կազմեն միջին անցիցի բաժանումն 1885 թուականի համար, ուստի և ԹԻՖԼԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ խնդրում է վերոյիշեալ հաստատութեանց տէրերին ոչ ուշ քան մինչև 1-ը նոյեմբերի վարչութիւնից ստանալ վկայականներ վերոյիշեալ հաստատութիւնքը բանալու համար 1885 թ. հակառակ դէպքում նոցա հետ կ'վարվեն համաձայն 18 և 35 յօդ. կանոնադր. պանդօկների մասին։

Մամուլի տակից դուրս եկաւ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒԻ ՀԱՅՈՑ
Ի ՊԷՏՍ ՆՈՐԱՎԱՐԺԻՑ
(Ամբողջ քերականութիւնն)
Երկասիրութիւն Հ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆՑ.
ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊԷԿ

Գումարով գնողներին զեղչումն կը լինի.— Ծախվում է «Կենդրոնական գրավաճառանոցում»։

7—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲՈԼՈՐ ԳՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐԻ ՄՕՏ ԾԱԽՎՈՒՄ Է
Աւետիք Տէր-Յակովբեանցի
„ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ“
ՁԵՌՆԱՐԿԸ.— ԳԻՆՆ Է 60 ԿՕՊԷԿ։

Նկատող. Կովկասի նահանգների մեծութիւն ցոյց տուող թուերի մօտ գրած մղոն բառը պէտք է կարդալ վերստ։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ ԴՈՒՐՍ ԵԿԱՒ
ՀԱՅԿՈՒՆՈՒ
„ՐԱՖՖԻԻ ԿԱՅԾԵՐԸ“

վերնագրով մատենախօսութիւնը։ Հրատարակութիւն Սէյեադ Ամիրեանցի։ Գինն է 80 կոպ. Ծախվում է Թիֆլիսում Կենդրոնական և Կովկասեան գրավաճառանոցներում, «Մեղուի» խմբագրատանը և Շահվերդեանի Պավիլիօնում։ Բագուում Շիրազեանցի խանութում և հրատարակչի մօտ հետևեալ հասցէով.— Баку. Сеяду Михайловичу Амирянцу. Գումարով գնողներին ՄԵԾ զեղչումն կը լինի։

(20—5)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ ԴՈՒՐՍ ԵԿԱՒ
«ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՉԱՓՈՒԹԻՒՆ»
Մասն առաջին Պլանիմեփրիա.

Հեղինակութիւն Մոսկվայի կայսերական համալսարանի պրօֆէսօր Ա. Դաւիդովի։ Թարգմանութիւն Երկրաչափ Վ. Քաշպարեանց Հասան-Ջալալեանցի։

Ծախվում է Տփխիսու բոլոր Հայ-գրավաճառների մօտ և Թարգմանչի մօտ. Հետևեալ հասցէով.— Въ Тифлисъ. Штабъ—Кавк. Воен. Округа Поручику Гасанъ—Джалалянцу.

«ԱՂԲԻՒՐ»

Լոյս տեսաւ № 10 (հոկտեմբերի) և ուղարկուեց բոլոր բաժանորդներին.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
№ 10

Ոսկու աղբիւր (Ռոմանսը) Սրինգ. — Հոկայ մրջիւն (շարունակութիւն և վերջ) Տ. Գիւլզալեանց. — Ֆրիդոֆի (Հայնէից բանաստեղծութիւն) Բաֆֆի.— Ֆրիդոֆի (Շարունակութիւն և վերջ) Բաֆֆի։

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ.

Կենդանիների լեզուն փոխադր. Լեւոն Մ.—Ա.։

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Այս տարուայ անձրևային լինելու պատճառը.— Զօրծ Դարվինի հետախուզութիւնը մարդու շրջանաձև թափառելու մասին։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ.

Զարթուցիչ.— Մի լաւ դաս։

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ.

Հանելուկներ (7 հատ).— Թուաբանական խնդիր.— Թուագրիֆ.— Անէկդօտ։— Երգ նոտաներով (Երբ որ լեզուս բացուեցաւ)։ — Նախընթաց № № 8—9-ի մէջ եղած հանելուկների բացատրութիւնը։

Աղէքսանդրօպօլու Հայոց Վիճակային հոգևոր դպրոցի II, III և IV դասատանց համար հարկաւոր է հայոց լեզուի և հայոց պատմութեան ՈՒՍՈՒՑԻՉ, որ ունենալու է շաբաթական 20 դաս։ Ցանկացողները կարող են դիմել նոյն դպրոցի հոգաբարձութեան և ուղարկել իրանց պայմանները հետևեալ հասցէով.— Попечительству Александропольскаго Армянскаго Духовнаго училища.

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ընդհանուր ժողովը սեպտեմբերի 30-ի նիստում նշանակեց երկրորդ ընդհանուր ժողով հոկտեմբերի 7-ին, կիւրակի առաւօտեան 11 ժամին Արհեստաւորաց կլուբի դահլիճումը (Վելիամինովսկի փողոց, տուն իշխ. Ամատունու) առաջարկած հարցերին վերջնական վճիռ տալու համար։

ДОЗВОЛЕННО ЦЕНЗУРОЮ ТИФЛИСЪ, 6-го Октября 1884 г. Типограф. М. Рот. и К-о. На Гол. проспектѣ Домъ № 41. Տպարան Մ. Ռօտինեանց և ընկ.